

DREPTURILE VICTIMEI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

Prevederi legale

Ediția II

Chișinău 2006

Realizatori: Echipa CPTF

Design și tipar: “Helmax”
e-mail: tip.helmax@rambler.ru

Moldova

DREPTURILE VICTIMEI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

Prevederi legale

Ediția II

Chișinău 2006

Cuvînt înainte

Traficul de ființe umane este unul dintre cele mai răspîndite fenomene criminogene ale secolul XXI, care aduce atingere drepturilor fundamentale ale omului, marcînd pe termen lung viața și sănătatea persoanelor victimelor. Implicînd riscuri minore și profituri exagerate, cca. 11 miliarde euro anual (INTERPOL: 2004), traficanții își caută victimele printre reprezentanții categoriilor defavorizate ale societății, promițîndu-le o viață mai bună și salarii atractive peste hotare. Din lipsă de informare și, poate, din disperare, aceste persoane acceptă oferta „binefăcătorilor”, sfîrșind în cele mai crude și umilitoare condiții, unde sunt supuse exploatării sexuale, prin muncă forțată sau pentru activități de prelevare a organelor și a țesuturilor pentru transplant.

Lucrarea de față, însă, nu se adresează potențialelor victime, ci persoanelor care au fost traficate și care sunt în drept să beneficieze de o serie de servicii pentru a se reintegra în societate.

Broșura dată reprezintă o ediție revăzută și adăugită a broșurii „Drepturile victimei traficului de ființe umane”, editată în 2003, însă, spre deosebire de prima ediție, aceasta nu va conține doar prevederi legale, ci va explica drepturile victimei pe înțelesul tuturor, asigurînd datele de contact ale instituțiilor responsabile pentru asistența și reintegrarea victimelor în societate. Oportunitatea revizuirii broșurii a fost determinată de ratificarea recentă de către Guvernul Republicii Moldova a Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transfrontaliere și a celor două Protocoale adiționale, precum și a adoptării legii privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane.

Scopul broșurii este de a aduce la cunoștința victimelor traficului de ființe umane, într-o manieră simplă, drepturile și modalitatea de exercitare a acestora. Importanța broșurii rezidă în acordarea unei educații juridice elementare victimelor și încurajarea acestora de a accesa serviciile de care sînt în drept să beneficieze.

Autorii

**ACORDAREA SERVICIILOR DE PROTECȚIE ȘI
ASISTENȚĂ NU ESTE CONDIȚIONATĂ DE DORINȚA
VICTIMELOR DE A FACE DECLARAȚII ȘI DE A
PARTICIPA LA PROCESUL DE URMĂRIRE A
TRAFICANȚILOR.**

*Art. 20, alin. 4 din
Legea privind prevenirea și
combaterea traficului de ființe umane*

Secțiunea 1 Drepturile victimei în etapa repatrierii¹

1. Victima traficului de ființe umane, care este cetățean al Republicii Moldova sau care nu este cetățean al Republicii Moldova, dar care avea dreptul de a locui pe teritoriul Republicii Moldova la momentul intrării în alt stat, are dreptul de a fi repatriată fără întârziere nejustificată și prin asigurarea securității.

2. Victima are dreptul să i se elibereze în mod gratuit documentele necesare pentru repatriere.

3. Victima are dreptul să fie informată cu privire la drepturile sale de către oficiile consulare și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova din statul în care a fost traficată.

4. Victima are dreptul să beneficieze de protecția și asistența unui diplomat special desemnat în cadrul procedurii de repatriere pe durata șederii în țara de destinație și de tranzit.

Instituția la care victima poate apela:

Misiunea diplomatică și oficiul consular al Republicii Moldova din statul unde victima a fost traficată.

1. Ambasada RM în Austria; 1030 Vienna, str. Löwengasse 47/10; tel. (+431) 9611030
2. Ambasada RM în Azerbaidjan; Baku AZ1073, Pr. Husein Djavid, cart. 520, bl.12; tel. (+99412) 510 15 38; 403 52 91
3. Ambasada RM în Belarus; Minsk, str. Belorusskaia, 2; tel (+37517) 289 14 41
4. Ambasada RM în Belgia; Bruxelles, 54 rue Tenbosch; tel. (+322) 732 93 00; 732 96 59
5. Ambasada RM în Bulgaria; 1142 Sofia, str. G.S. Rakovski, 152; tel. (+3592) 935 6011
6. Ambasada RM în China; Beijiung, Ta Yuan Office Building 2. 4. 2; tel. (+8610) 65 32 54 94

1 Repatriere – procesul de întoarcere a victimei în țara de proveniență și reintegrarea în țara de origine

7. Ambasada RM în Grecia; 11524, Atena Nea Filofei, str. G. Bacu 20; tel. (+30210) 699 03 72
8. Ambasada RM în Franța; Paris, 1 Rue de Sfax, 16 arrondissement; tel. (+331) 406 711 20
9. Ambasada RM în Germania; Berlin, Gotlandstrasse 16; tel. (+4930) 44 65 29 70
10. Ambasada RM în Israel; Tel - Aviv, str. Rembrandt 38; tel. (+9723) 523 10 00; 523 20 00
11. Ambasada RM în Italia; Roma, str. Via MonteBello 8; tel. (+3906) 474 02 10
12. Ambasada RM în Polonia; Varșovia, str. Milobedzka 12; tel. (+4822) 646 20 99
13. Ambasada RM în România; București, Aleea Alexandru 40; tel. (+4021) 230 04 74; 230 07 32
14. Ambasada RM în Federația Rusă; Moscova, str. Kuznețkii Most 18, tel. (+7095) 924 53 53; 924 63 42
15. Ambasada RM în Marea Britanie; London W42ST, 5 Dolphin Square Edensor Road Chiswick, tel. (+4420) 899 568 18
16. Ambasada RM în Turcia; Ankara, Kaptanpaşa Soc. 49; tel. (+90312) 446 55 27
17. Ambasada RM în Ungaria; Budapesta, Budafoki ut.9-11 str. Kazithy 17; tel. (+361) 209 11 91

În cazul lipsei Ambasadei sau a Oficiului Consular al Republicii Moldova în statul în care victima a fost traficată, aceasta poate apela la ajutorul Misiunii Organizației pentru Migrație (OIM) din statul respectiv.

1. Misiunea OIM din Bosnia și Herzegovina; 71000 Sarajevo, str. Vilsonovo Setaliste 10, tel. (+387 33) 648 137; (+387 33) 648 150; (+387 33) 648 160; (+387 33) 648 162
2. Misiunea OIM în Croația; 10000 Zagreb, Amruševa 10; tel. +385 1 4816-774
3. Misiunea OIM în Irlanda; Dublin 1, str. 7 Hill Street; tel: +353 1 878 7900

4. Misiunea OIM în Kazahstan; 480100 Alma Ata, str. Abdullinykh, 56; tel. +7(3272) 582240
5. Misiunea OIM în Olanda; 2501 Haga, tel.: +31 70 31 81 500
6. Misiunea OIM în Slovacia; 811 09 Bratislava, Grösslingova 4; tel. +421 2 5263 15 97, 5263 15 98; 040 11 Košice, Hlavná 68; +421 55 625 8662
7. Misiunea OIM în Slovenia; 1000 Ljubljana, Trdinova 7, tel. +386 (0)1 434 73 51
+386 (0)1 434 73 52
8. Misiunea OIM în Siria; Str. Masr, Al Rawda Ave, Abu Rummaneh, clădirea Azem & Hassibi; tel. +963 11 332 9384
9. Misiunea OIM în Macedonia; Skopje, tel. +389 (2) 3088 100
10. Misiunea OIM în Tajikistan; Dushanbe 734003, Zakariyoi Rozi nr. 5, tel/fax: +(992 372) 21-03-02 / 24-71-96

Secțiunea 2

Drepturile victimei în etapa situației de criză

După ce victima a fost repatriată, aceasta are dreptul să beneficieze de anumite servicii sociale, care o vor ajuta să se reintegreze în societate.

1. Dreptul la cazare

Victimele au dreptul să fie cazate în centre de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane, dacă vor cere personal acest lucru. Cazarea se va face pe o perioadă de cel mult 30 zile.

Perioada de ședere în centru poate fi prelungită la cererea medicului, pe durata tratamentului, dar care nu va fi mai mare de 6 luni.

Perioada de ședere în centru, de asemenea, poate fi prelungită la cererea instanței de judecată sau a organelor de urmărire penală, pe durata desfășurării procesului penal.

Perioada de ședere în centru poate fi prelungită chiar și după finalizarea procesului penal, dacă viața sau sănătatea

victimei se află în pericol. Șederea va dura atîta timp cît va fi necesar și se va realiza la cererea procurorului.

Victimele gravide au dreptul să fie cazate pe o perioadă de pînă la un an.

Fiind cazate în aceste centre, victimele au dreptul să beneficieze de hrană, condiții de igienă personală, pază și protecție, asistență pentru contactarea rudelor.

Organizația la care victima poate apela:

Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, str. 31 August 1989, nr. 82, clădirea INFOCENTRU, birourile 5-15, tel. 23-29-40, 23-29-41.

2. Dreptul la asistență medicală specializată

Victimele traficului de ființe umane au dreptul să beneficieze de asistență gratuită în instituțiile medicale (spitale, policlinici).

3. Dreptul la asistență psihologică

Victimele traficului de ființe umane au dreptul la asistență psihologică pentru depășirea stresului posttraumatic și reintegrarea în societate.

4. Dreptul la informare

Victimele traficului de ființe umane au dreptul să primească informații de la autoritățile administrației publice competente despre drepturile lor, despre instituțiile și organizațiile, inclusiv neguvernamentale și internaționale, cu funcții de prevenire, combatere a traficului de ființe umane și protecție a victimelor traficului.

Instituția la care victima poate apela:

Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”, Chișinău, str. 31 August 1989, nr. 82, clădirea INFOCENTRU

Linia fierbinte: 0800 77777

Pentru apelurile din străinătate: +373 22 233 309

Secțiunea 3

Drepturile victimei pe durata procesului penal

1. Dreptul la asistență juridică gratuită

Victima traficului de ființe umane are dreptul la asistență juridică gratuită în cadrul proceselor penale intentate împotriva traficantilor.

Victima are dreptul să fie însoțită de o persoană de încredere sau de avocatul său la depunerea tuturor cererilor, la audieri din cadrul urmăririi penale și la toate ședințele judiciare.

Organizația la care victima poate apela:

Centrul pentru Prevenirea Traficului de Femei, Chișinău,
str. București 68, birouri 304-310, tel. 546569, 275462,
275465, 546543

2. Dreptul de a depune plîngere împotriva traficantului

Victima are dreptul de a depune plîngere la organul de urmărire penală împotriva persoanei care a traficant-o și să fie informată cu privire la soluționarea acesteia.

După ce a depus plîngerea, victima are dreptul să primească un certificat despre faptul că a depus plîngerea sau dacă plîngerea este orală și nu în scris, atunci victima are dreptul să primească copia de pe procesul verbal.

În cazul în care s-a decis neînceperea urmăririi penale, victima poate ataca timp de 10 zile ordonanța sau rezoluția de neîncepere a urmăririi penale din momentul primirii copiei de pe ordonanța respectivă către judecătorul de instrucție sau procurorul ierarhic superior.

3. Dreptul la informare

Victima are dreptul să fie informată de organul de urmărire penală despre drepturile și obligațiile sale, precum să primească copii, în mod gratuit, de pe toate hotărârile luate în privința ei.

4. Dreptul la protecție fizică

Victima are dreptul la protecție fizică pe toată durata procesului penal, acordată de organele de poliție, în cazul existenței unui pericol.

Instituția la care victima poate apela:

**Centrul de Combatere a Traficului de Persoane al MAI,
Chișinău, str. Vasile Alecsandri 1
Comisariatele de Poliție teritoriale
Procuraturile teritoriale**

5. Dreptul la repararea prejudiciului material și moral în condițiile legii

Victimele traficului de ființe umane au dreptul să ceară în cadrul procesului penal, repararea daunelor morale și materiale suferite în procesul traficării și exploatării.

Instituția la care victima poate apela:

Instanțele judiciare în care se examinează cauza

6. Dreptul la protejarea identității și vieții private

Toate persoanele implicate în prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, în protecția și asistența acestora sînt obligate să păstreze confidențialitatea cu privire la viața privată și identitatea victimei.

7. Dreptul la schimbarea numelui, prenumelui, locului nașterii

Dacă, în cadrul desfășurării procesului penal, viața și sănătatea victimei traficului de ființe umane sînt în pericol, aceasta poate cere schimbarea numelui, prenumelui, datei și locului său de naștere. Schimbarea se face la cererea victimei, însoțită de demersul procurorului, al organului de urmărire penală și în baza hotărîrii instanței judecătorești.

Organele de drept care examinează cauza penală

8. Eliberarea de răspundere a victimei traficului de ființe umane

Victima traficului de ființe umane nu va fi trasă la răspundere penală, contravențională sau civilă pentru acțiunile ilegale (folosirea documentelor oficiale false, trecerea frauduloasă a frontierei, practicarea prostituției) pe care le-a săvârșit în legătură cu statutul ei de victimă.

Secțiunea 4 Drepturile victimei în perioada de reintegrare socială

Reabilitarea socială a victimelor traficului de ființe umane se efectuează pentru reintegrarea lor într-un mod de viață normal, incluzînd acordarea de asistență juridică și materială, reabilitarea psihologică, medicală și profesională, angajarea în câmpul muncii și acordarea de spațiu pentru trai.

După depășirea perioadei de criză, în care victimele obțin atît asistență medicală specializată cît și asistență psihologică, reintegrarea este posibilă în continuare datorită serviciilor de asistență juridică, despre care am vorbit în secțiunea anterioară, dar și datorită serviciilor sociale de instruire și integrare în câmpul muncii.

1. Dreptul de a beneficia de servicii gratuite de informare, consiliere profesională, orientare, formare profesională, precum și consultanță în inițierea unei afaceri de întreprinzător.

2. Dreptul de a participa la cursuri de pregătire profesională finanțat din fondul de șomaj.

Instituția la care victima poate apela:

Agencia pentru ocuparea forței de muncă din localitatea
victimei

Centrul pentru Prevenirea Traficului de Femei, Chișinău,
str. București 68, birouri 304-310, tel. 546569, 275462,
275465, 546543, prin programul finanțat de ILO-Migrant.

Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, str.
31 August 1989, nr. 82, clădirea INFOCENTRU, birourile
5-15, tel. 23-29-40, 23-29-41.

Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea
Drepturilor Femeii „La Strada”, Chișinău, str. 31 August
1989, nr. 82, clădirea INFOCENTRU
Linia fierbinte 0800 77777
Pentru apelurile din străinătate: +373 22 233 309

Secțiunea 5 **Prevederi legale**

(extrase)

Lege privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

Nr.241-XVI din 20.10.2005

Articolul 11. **Atribuțiile organelor de drept în domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane**

1) Ministerul Afacerilor Interne și subdiviziunile lui centrale și teritoriale:

[...]

b) asigură, la cerere, protecția fizică a victimei traficului de ființe umane pe perioada procesului penal, îi acordă altă protecție și asistență conform prezentei legi, altor acte normative în domeniu.

Articolul 16. **Reabilitarea socială a victimelor traficului de ființe umane**

Reabilitarea socială a victimelor traficului de ființe umane se efectuează pentru reintegrarea lor într-un mod de viață normal, incluzând acordarea de asistență juridică și materială, reabilitarea psihologică, medicală și profesională, angajarea în câmpul muncii și acordarea de spațiu pentru trai.

Articolul 17. **Centrele de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane**

1) Centrele de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane (în continuare - centre) sînt instituții specializate care oferă condiții civilizate de cazare și de

igienă personală, hrană, asistență juridică, socială, psihologică și medicală de urgență, pază și protecție, precum și asistență pentru contactarea rudelor.

[...]

3) Centrele acordă cazare victimelor traficului de ființe umane la cererea lor personală, pe o perioadă de cel mult 30 de zile.

4) Durata cazării prevăzute la alin.(3) poate fi prelungită:

- a) la solicitarea medicului, pe perioada tratamentului, dar nu mai mult de 6 luni;
- b) la solicitarea organelor de urmărire penală sau a instanțelor judecătorești, pe perioada procesului penal, iar în cazul în care viața și sănătatea victimei sînt amenințate de un pericol real, durata cazării poate fi prelungită și după finalizarea procesului penal, pe o durată considerată necesară pentru protecția victimei, în baza unei sesizări din partea procurorului;
- c) la cererea victimei traficului de ființe umane, cu indicarea motivației argumentate, pe o perioadă de cel mult 30 de zile.

[...]

9) Pentru asigurarea securității încăperilor în care sînt cazate victimele traficului de ființe umane, centrele vor beneficia de asistența gratuită a poliției.

Articolul 18.

Integrarea profesională a victimelor traficului de ființe umane

1) Integrarea profesională a victimelor traficului de ființe umane se realizează cu suportul agențiilor pentru ocuparea forței de muncă, în condițiile legislației în vigoare.

2) Agențiile pentru ocuparea forței de muncă acordă

victimelor traficului de ființe umane cu prioritate servicii gratuite de mediere a muncii, de informare și consiliere profesională, de orientare și formare profesională, precum și de consultanță și asistență în inițierea într-o activitate de întreprinzător.

3) Victimele traficului de ființe umane sînt în drept să audieze un curs de pregătire profesională, finanțat din mijloacele fondului de șomaj.

4) Beneficiari ai serviciilor prevăzute la alin. (2) și (3) sînt victimele traficului de ființe umane care au atins vîrsta de 16 ani.

Articolul 19.

Repatrierea victimelor traficului de ființe umane

1) Republica Moldova contribuie la repatrierea și primirea fără întîrzieri nejustificate, ținînd cont de necesitatea asigurării securității lor, a victimelor traficului de ființe umane cetățeni ai săi și apatrizi care aveau dreptul de a locui permanent în Republica Moldova la momentul intrării pe teritoriul unui alt stat.

[...]

3) În scopul facilitării repatrierii victimei traficului de ființe umane care are cetățenia Republicii Moldova sau care avea dreptul de a locui permanent în Republica Moldova la momentul intrării în țara de destinație, dar care nu posedă documentele necesare, autoritățile competente ale Republicii Moldova, la solicitarea țării de destinație, eliberează documentele de călătorie sau orice alt act necesar repatrierii.

Articolul 20.

Protecția și asistența victimelor traficului de ființe umane

1) Victimelor traficului de ființe umane li se acordă asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială, prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale.

2) Persoana prezumată a fi victimă a traficului de ființe umane se consideră vulnerabilă, beneficiind de pachetul minim de asistență socială și medicală asigurat de instituțiile Ministerului Sănătății și Protecției Sociale. Persoanele constatate drept victime ale acestui trafic sînt asigurate cu asistență gratuită în instituțiile medicale stabilite de Ministerul Sănătății și Protecției Sociale.

3) Statul, prin organele și organizațiile competente, întreprinde măsuri prompte și adecvate de identificare și referire a victimelor traficului de ființe umane la serviciile de protecție și asistență, acordîndu-le un răgaz de reflecție de 30 de zile. În această perioadă, este interzisă punerea în executare a oricărui ordin de expulzare emis împotriva acestor persoane.

4) Acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimelor de a face declarații și de a participa la procesul de urmărire a traficantilor.

5) Autoritățile administrației publice competente sînt obligate să informeze victimele traficului de ființe umane despre drepturile lor, despre autoritățile, organizațiile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a traficului de ființe umane, de protecție a victimelor traficului.

6) Victimelor traficului de ființe umane li se acordă protecție și asistență din partea autorităților administrației publice, Comitetului național, comisiilor teritoriale de combatere a traficului de ființe umane, în limitele competențelor acestora și în conformitate cu prezenta lege și cu alte acte normative.

7) Organizațiile neguvernamentale cu atribuții în domeniu sînt în drept să acorde victimelor traficului de ființe umane protecție și asistență, inclusiv să apere interesele lor în cadrul procesului penal sau civil.

8) Ori de cîte ori autoritatea competentă, organizația internațională sau neguvernamentală cu atribuții în domeniu au motive întemeiate de a crede că o persoană este victimă a traficului de ființe umane, îi vor acorda protecția și asistența prevăzute de lege.

Articolul 21.

Confidențialitatea vieții private a victimei traficului de ființe umane

1) Viața privată și identitatea victimei traficului de ființe umane sînt protejate. Înregistrarea, păstrarea și utilizarea informațiilor cu caracter personal privind victima traficului de ființe umane se efectuează cu respectarea regulilor speciale de confidențialitate, în scopul exercitării justiției și protecției victimei doar în perioada procesului penal.

2) Este interzisă răspîndirea informațiilor despre viața privată și identitatea victimei traficului de ființe umane și despre condițiile în care a fost traficată.

3) Este interzisă răspîndirea informațiilor despre măsurile de protecție de stat a victimelor traficului de ființe umane, despre persoanele care acordă astfel de protecție, precum și despre persoanele care acordă ajutor în combaterea traficului de ființe umane.

4) Respectarea confidențialității informației prevăzute la alin.(1)-(3) este o obligație a tuturor persoanelor, inclusiv a celor implicate în activități de prevenire și combatere a traficului de ființe umane, de protecție și asistență a victimelor, din organele de drept, instanțele judecătorești, din centrele prevăzute la art.17, precum și a asistenților sociali.

5) În cazul în care viața și sănătatea victimei traficului de ființe umane sînt amenințate de un pericol real, acestea i se asigură, la solicitarea sa, în temeiul unei hotărîri judecătorești, la demersul procurorului, al organului de urmărire penală, posibilitatea de a-și schimba numele, prenumele, data și locul nașterii, în condițiile Legii cu privire la actele stării civile și ale Legii privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal.

6) Divulgarea informațiilor despre măsurile de siguranță și a datelor confidențiale despre victimele traficului de ființe umane, precum și divulgarea informațiilor despre urmărirea penală și măsurile de asigurare a securității aplicate față de participantii la procesul penal se pedepsesc în conformitate cu legislația penală și cea contravențională.

Articolul 22.

Atribuțiile misiunilor diplomatice și ale oficiilor consulare ale Republicii Moldova în acordarea de protecție și asistență victimelor traficului de ființe umane.

1) Misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova au următoarele atribuții:

- a) desfășoară activități de protecție a drepturilor și intereselor cetățenilor Republicii Moldova care au devenit victime ale traficului de ființe umane în țara de reședință sau în țările unde au misiuni acreditate, contribuie la repatrierea acestora în conformitate cu legislația Republicii Moldova și cu legislația țării de reședință;
- b) eliberează cu titlu gratuit, în termene restrînse, în comun cu subdiviziunile Ministerului Dezvoltării Informaționale, documente sau orice alte acte necesare repatrierii în Republica Moldova a cetățenilor Republicii Moldova care au devenit victime ale traficului de ființe umane, în cazul pierderii sau imposibilității ridicării de la traficantii de ființe umane a actelor de identitate;

- c) difuzează către cei interesați materiale informative privind drepturile victimelor traficului de ființe umane potrivit legislației Republicii Moldova și legislației statului de reședință;

[...]

2) Șefii misiunilor diplomatice și ai oficiilor consulare vor desemna un diplomat din cadrul lor ca responsabil de aplicarea procedurii de repatriere a cetățenilor moldoveni victime ale traficului de ființe umane, de protecția și asistența acestora pe durata șederii lor în țara de tranzit sau destinație, precum și de cooperarea în acest domeniu cu autoritățile administrației publice și organizațiile din Republica Moldova.

Articolul 23.

Garanțiile de stat acordate victimelor traficului de ființe umane

1) Instanțele judecătorești și organele de urmărire penală aplică în privința victimelor traficului de ființe umane măsurile de asigurare a securității fizice și a drepturilor prevăzute de Codul de procedură penală și de Legea privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal.

2) Victimele traficului de ființe umane au dreptul la reparația prejudiciului în condițiile legii.

Articolul 31.

Răspunderea persoanei juridice pentru traficul de ființe umane

1) În cazul în care se constată că au avut loc acțiuni de trafic de ființe umane prin intermediul persoanei juridice care dispune de licență pentru desfășurarea activității de întreprinzător ce a servit drept paravan pentru săvârșirea acțiunilor ilegale menționate, licența se retrage, iar persoana juridică se lichidează în temeiul unei hotărâri judecătorești.

2) Pentru prejudiciul cauzat în urma acțiunilor menționate la alin.(1), persoana juridică poartă răspundere civilă față de victimele traficului.

3) Tragerea la răspundere a persoanelor juridice nu exclude tragerea la răspundere a persoanelor fizice care au comis infracțiunea de trafic de ființe umane.

Articolul 32.

Absolvirea victimei traficului de ființe umane de răspundere pentru infracțiunile săvârșite în legătură cu acest statut

Victima traficului de ființe umane este absolvită, în condițiile legislației în vigoare, de răspundere penală, contravențională sau civilă pentru acțiunile pe care le-a săvârșit în legătură cu statutul de victimă dacă aceste acțiuni cad sub incidența Codului penal, Codului cu privire la contravențiile administrative sau a Codului civil.

PROTOCOLUL
privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea
traficului de persoane, în special al femeilor și
copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite
împotriva criminalității transnaționale organizate

II. PROTECȚIA VICTIMELOR TRAFICULUI DE PERSOANE

ARTICOLUL

**Asistența și protecția acordate victimelor
traficului de persoane**

1. Atunci când are loc și în măsura în care dreptul său intern o permite, fiecare stat parte protejează viața privată și identitatea victimelor traficului de persoane, nefăcând publice procedurile juridice referitoare la acestea.

2. Fiecare stat parte se asigură că sistemul său juridic sau administrativ prevede măsuri care permit furnizarea către victimele traficului de persoane, atunci când este cazul:

- a) a informațiilor asupra procedurilor juridice și administrative aplicabile;
- b) a unei asistențe pentru a face astfel încât părerile și preocupările lor să fie prezentate și luate în considerare în stadiile corespunzătoare ale procedurii penale angajate împotriva autorilor infracțiunilor, astfel încât să nu aducă prejudicii drepturilor apărării.

3. Fiecare stat parte intenționează să pună în aplicare măsuri în vederea asigurării restabilirii psihice, psihologice și sociale a victimelor traficului de persoane, inclusiv, dacă este cazul, în cooperare cu organizații neguvernamentale, cu alte organizații competente și alte elemente ale societății civile și, în special, să le furnizeze:

- a) un adăpost convenabil;
- b) sfaturi și informații privind drepturile pe care legea le recunoaște, într-o limbă pe care o pot înțelege;
- c) asistență medicală, psihologică și materială; și
- d) posibilități de angajare, educație și formare.

4. Fiecare stat parte ține cont, atunci când aplică dispozițiile prezentului articol, de vârsta, sexul și nevoile specifice ale victimelor traficului de persoane, în special de nevoile specifice ale copiilor, și anume un adăpost, educație și îngrijire convenabilă.

5. Fiecare stat parte depune eforturi pentru a asigura siguranța psihică a victimelor traficului de persoane când acestea se găsesc pe teritoriul său.

6. Fiecare stat parte se asigură că sistemul său juridic prevede măsuri care să ofere victimelor traficului de persoane posibilitatea de a obține repararea prejudiciului suportat.

ARTICOLUL

Repatrierea victimelor traficului de persoane

1. Statul parte de care aparține o victimă a traficului de persoane sau în care aceasta avea dreptul de a locui cu titlu permanent în momentul intrării sale pe teritoriul statului parte de primire facilitează și acceptă, ținând neapărat seama de siguranța acestei persoane, întoarcerea acesteia fără întârziere nejustificată sau nechibzuită.

2. Atunci când un stat parte trimite o victimă a traficului de persoane într-un stat parte de care această persoană aparține sau în care avea dreptul de a locui cu titlu permanent în momentul intrării sale pe teritoriul statului parte de primire, această întoarcere este asigurată ținând neapărat cont de siguranța persoanei, precum și de starea oricărei proceduri judiciare legate de faptul că aceasta este o victimă a traficului, și de preferat se face voluntar.

3. La cererea unui stat parte de primire, un stat parte solicitat verifică, fără întârziere nejustificată, dacă victima unui trafic de persoane îi aparține sau avea dreptul de a locui cu titlu permanent pe teritoriul său în momentul intrării sale pe teritoriul statului parte de primire.

4. În scopul facilitării întoarcerii unei victime a traficului de persoane care nu posedă documentele necesare, statul parte de care aparține această persoană ori în care avea dreptul de a locui cu titlu permanent în momentul intrării sale pe teritoriul statului parte de primire acceptă să elibereze, la cererea statului parte de primire, documentele de călătorie sau orice altă autorizație necesară pentru a permite acelei persoane a se îndrepta și a fi readmisă pe teritoriul său.

5. Dispozițiile prezentului articol sunt înțelese fără prejudicierea oricărui drept acordat victimei prin orice lege internă a statului parte de primire.

6. Dispozițiile prezentului articol sunt înțelese fără prejudicierea oricărui acord sau aranjament bilateral ori multilateral aplicabil susținând, în totalitate sau în parte, întoarcerea victimelor traficului de persoane.

Constituția Republicii Moldova
adoptată la 29 iulie 1994
Monitorul Oficial al R. Moldova nr.1 din 12.08.1994

Articolul 15.
Universalitatea

Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

Articolul 16.
Egalitatea

(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 18.
Protecția cetățenilor Republicii Moldova

(1) Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate.

(2) Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.

[Art.18 în redacția Legii nr.1469-XV din 21.11.02, în vigoare 12.12.02]

Articolul 20.
Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Articolul 23.

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Articolul 24.

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

(1) Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

(2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3) Pedepsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat decât numai pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război și numai în condițiile legii.

[Alin.3 art.24 în redacția Legii nr.351-XV din 12.07.2001]

Articolul 26.

Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

(3) În tot cursul procesului părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4) Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.

Articolul 29.

Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei

persoane fără consimțământul acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații:

a) pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b) pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) pentru prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Perchezițiile și cercetările la fața locului pot fi ordonate și efectuate numai în condițiile legii.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant.

Articolul 34.

Dreptul la informație

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională.

(4) Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii.

Articolul 35.

Dreptul la învățătură

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.

(2) Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor.

(3) Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele.

(4) Învățământul de stat este gratuit.

(5) Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.

(6) Instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.

(7) Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

(8) Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.

(9) Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților.

Articolul 36.

Dreptul la ocrotirea sănătății

(1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2) Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

(3) Structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice.

Articolul 43.

Dreptul la muncă și la protecția muncii

(1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

(2) Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

(3) Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4) Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

Articolul 44.

Interzicerea muncii forțate

(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

- a) serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;
- b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
- c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege.

Articolul 47.

Dreptul la asistență și protecție socială

(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

(2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.

Articolul 50.

Ocotirea mamei, copiilor și a tinerilor

(1) Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

[...]

Articolul 53.

Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

(2) Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești.

Codul de procedură penală a Republicii Moldova

Articolul 58.

Victima

(1) Se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale.

(2) Victima are dreptul ca cererea sa să fie înregistrată imediat în modul stabilit, să fie soluționată de organul de urmărire penală, iar după aceasta să fie informată despre rezultatele soluționării.

(3) Victima beneficiază de asemenea de următoarele drepturi:

- 1) să primească de la organul de urmărire penală certificat despre faptul că ea s-a adresat cu cerere sau o copie de pe procesul-verbal despre cererea orală;
- 2) să prezinte documente și obiecte pentru confirmarea cererii sale;
- 3) să se adreseze cu o cerere suplimentară;
- 4) să ceară de la organul respectiv informații despre soluționarea cererii sale;
- 5) să ceară de la organul de urmărire penală să fie recunoscută ca parte vătămată în cauza penală dacă este persoană fizică;
- 6) să depună cerere pentru a fi recunoscută ca parte civilă în procesul penal;
- 7) să retragă cererea în cazurile prevăzute de lege;
- 8) să primească certificat despre înregistrarea cererii sale și începerea urmăririi penale sau copie de pe ordonanța de neîncepere a urmăririi penale;
- 9) să atace ordonanța de neîncepere a urmăririi penale în decurs de 10 zile din momentul primirii copiei de pe ordonanța respectivă și să ia cunoștință de materialele în baza cărora a fost emisă această ordonanță;
- 10) să fie apărată de acțiunile interzise de lege în modul prevăzut pentru apărarea persoanelor participante la

procesul penal;

- 11) să fie asistată, la acțiunile procesuale efectuate cu participarea ei, de un apărător ales.

(4) Victima unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave contra persoanei, indiferent de faptul dacă este recunoscută în calitate de parte vătămată sau parte civilă, dispune de asemenea de următoarele drepturi:

- 1) să fie consultată de un apărător avocat pe tot parcursul procesului penal ca și celelalte părți în proces;
- 2) să fie asistată de un avocat din oficiu în cazul în care nu dispune de mijloace bănești pentru a plăti avocatul;
- 3) să fie însoțită de o persoană de încredere, alături de avocatul său, la toate cercetările, inclusiv la ședințele închise;
- 4) să primească o hotărâre judecătorească despre compensarea materială pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune.

(5) În cazul în care în calitate de victimă este o întreprindere, instituție, organizație de stat, ea nu are dreptul să-și retragă cererea.

(6) Victima trebuie să fie prevenită în scris despre răspunderea penală pentru denunțare calomnioasă.

(7) Victima este obligată:

- 1) să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești și să dea explicații la solicitarea acestor organe;
- 2) să prezinte, la solicitarea organului de urmărire penală, obiecte, documente și alte mijloace de probă de care dispune, precum și mostre pentru cercetare comparativă;
- 3) să accepte a fi supusă examenului medical, la cererea organului de urmărire penală, în cazul în care ea se plînge că i-a fost cauzat prejudiciu fizic;
- 4) să se supună dispozițiilor legitime ale reprezentantului organului care îi soluționează cererea

sau ale președintelui ședinței de judecată;

- 5) să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată și să nu părăsească sala de ședințe fără permisiunea președintelui ședinței.

(8) Victima are și alte drepturi și obligații prevăzute de prezentul cod.

(9) Victima beneficiază de drepturile sale și își exercită obligațiile personal sau, dacă legea permite, prin reprezentanți. În cazul în care victimă este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sînt exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de prezentul cod.

(10) Victima este audiată în condițiile prevăzute pentru audierea martorului. Victima care face declarații calomnioase cu bună știință poartă răspundere penală conform prevederilor art.311 din Codul penal.

Articolul 59.

Partea vătămată

(1) Parte vătămată este considerată persoana fizică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei.

(2) Recunoașterea ca parte vătămată se efectuează prin ordonanța organului de urmărire penală, imediat după stabilirea temeiurilor de atribuire a unei asemenea calități procesuale.

(3) În cazul în care, după recunoașterea persoanei ca parte vătămată, s-au constatat circumstanțe care atestă lipsa cauzării prejudiciului, organul de urmărire penală încetează participarea acestei persoane ca parte vătămată în procedura respectivă prin ordonanță motivată.

Articolul 60.

Drepturile și obligațiile părții vătămate

(1) Partea vătămată dispune de următoarele drepturi:

- 1) să cunoască esența învinuirii;

- 2) să facă declarații și explicații;
- 3) să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal și cercetate în ședința de judecată;
- 4) să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului;
- 5) să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală sau instanței de judecată și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal al acțiunii respective;
- 6) să ia cunoștință de toate procesele-verbale ale acțiunilor procesuale la care a participat, să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;
- 7) să ia cunoștință de materialele cauzei penale din momentul încheierii urmăririi penale și să noteze orice informații din dosar sau să facă copii;
- 8) să participe la ședința de judecată, inclusiv la examinarea materialelor cauzei;
- 9) să pledeze în dezbateri judiciare privitor la prejudiciul cauzat;
- 10) să fie informată de organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, să primească gratuit, la solicitarea sa, copii de pe aceste hotărâri, precum și de pe hotărârea de încetare sau clasare a procesului în cauza respectivă, de neîncepere a urmăririi penale, copia de pe sentință, decizie sau de pe o altă hotărâre judecătorească definitivă;
- 11) să depună plângeri împotriva acțiunilor și hotărârilor organului de urmărire penală, precum și să atace hotărârea instanței privitor la prejudiciul cauzat;
- 12) să retragă plîngerile depuse de ea sau de reprezentantul său, inclusiv plîngerile împotriva acțiunilor interzise de lege săvârșite împotriva sa;
- 13) să se împace cu bănuitul, învinuitul, inculpatul în

cazurile prevăzute de lege;

- 14) să facă obiecții asupra plîngerilor altor participanți la proces, care i-au fost duse la cunoștință de către organul de urmărire penală sau despre care a aflat în alte împrejurări;
- 15) să participe la judecarea cauzei pe cale ordinară de atac;
- 16) să i se repare din contul statului prejudiciul cauzat în urma infracțiunii;
- 17) să-i fie compensate cheltuielile suportate în cauza penală și să i se repare prejudiciul cauzat în urma acțiunilor nelegitime ale organului de urmărire penală;
- 18) să i se restituie bunurile ridicate de organul de urmărire penală în calitate de mijloace de probă sau prezentate de ea însăși, precum și bunurile ce îi aparțin și au fost ridicate de la persoana care a săvârșit acțiunea interzisă de legea penală, să primească în original documentele care îi aparțin;
- 19) să fie reprezentată de un apărător ales, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistată de un avocat din oficiu.

(2) Partea vătămată este obligată:

- 1) să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești;
- 2) să facă declarații la cererea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești;
- 3) să prezinte, la cererea organului de urmărire penală obiecte, documente și alte mijloace de probă de care dispune, precum și mostre pentru cercetare comparativă;
- 4) să accepte a fi supusă examinării corporale la cererea organului de urmărire penală în cauza privind comiterea în privința sa a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;
- 5) la cererea organului de urmărire penală, să fie supusă unei expertize, în condiții de ambulator, pentru a se verifica capacitatea de a înțelege just circumstanțele

care au importanță pentru cauză și de a face declarații juste în privința lor, în cazul în care sînt temeieri verosimile de a pune la îndoială asemenea capacități;

- 6) să se supună dispozițiilor legitime ale reprezentantului organului de urmărire penală și ale președintelui ședinței de judecată;
- 7) să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată.

(3) Partea vătămată are și alte drepturi și obligații prevăzute de prezentul cod. Partea vătămată poate oricînd să renunțe la această calitate procesuală.

(4) Partea vătămată beneficiază de drepturile sale și își exercită obligațiile personal sau, dacă legea permite, prin reprezentanți. În cazul în care parte vătămată este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sînt exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de prezentul cod.

(5) Partea vătămată este audiată în condițiile prevăzute de prezentul cod pentru audierea martorului. Partea vătămată care refuză sau se eschivează să facă declarații poartă răspundere penală conform art.313 din Codul penal, iar pentru declarații false cu bună-știință - conform art.312 din Codul penal.

Articolul 61. **Partea civilă**

(1) Parte civilă este recunoscută persoana fizică sau juridică în privința căreia există suficiente temeieri de a considera că în urma infracțiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral, care a depus la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată o cerere de chemare în judecată a bănuțului, învinuțului, inculpatului sau a persoanelor care poartă răspundere patrimonială pentru faptele acestuia. Acțiunea civilă se judecă de către instanța în cadrul procesului penal dacă volumul prejudiciului este incontestabil.

(2) Recunoașterea ca parte civilă se efectuează prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței de judecată.

(3) În cazul în care s-a constatat că, după recunoașterea părții civile, cererea de chemare în judecată a fost depusă de o persoană necorespunzătoare sau că, din alte motive, lipsesc temeiuri pentru ca persoana să aibă calitate de parte civilă, organul de urmărire penală, prin hotărâre motivată, sistează participarea persoanei în calitate de parte civilă.

Articolul 62.

Drepturile și obligațiile părții civile

(1) În scopul susținerii cererii sale, partea civilă dispune de următoarele drepturi:

- 1) să facă explicații asupra cererii depuse;
- 2) să prezinte și alte materiale în susținerea cererii sale;
- 3) să formuleze cereri de recuzare a persoanei care efectuează urmărirea penală, a judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului;
- 4) să înainteze cereri, în special pentru asigurarea acțiunii civile pornite;
- 5) să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală sau a instanței, să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal al acțiunii respective;
- 6) să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor la care ea a participat și să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;
- 7) să ia cunoștință de materialele cauzei penale din momentul încheierii urmăririi penale, să noteze orice date din dosar care se referă la acțiunea civilă sau să facă copii;
- 8) să participe la ședințe de judecată, inclusiv la cercetarea materialelor cauzei referitor la acțiunea sa;
- 9) să pledeze în dezbateri judiciare referitor la acțiunea sa civilă;
- 10) să fie informată de organul de urmărire penală sau de instanță despre hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, să primească gratuit, la

solicitarea sa, copii de pe aceste hotărâri, precum și copie de pe sentință, decizie sau de pe o altă hotărâre judecătorească definitivă;

- 11) să depună plîngerii împotriva acțiunilor și hotărîrilor organului de urmărire penală, precum și să atace hotărîrea instanței referitor la acțiunea civilă;
- 12) să retragă cererea depusă pe cale de atac de ea sau de reprezentantul său;
- 13) să facă obiecții la plîngerile altor participanți la proces, să-și expună părerea în ședința de judecată referitor la cererile înaintate de alți participanți la proces;
- 14) să participe la judecarea cauzei pe cale ordinară de atac;
- 15) să facă obiecții împotriva acțiunilor nelegitime ale celeilalte părți în proces;
- 16) să aibă reprezentant și să înceteze împuternicirile lui;
- 17) să facă obiecții împotriva acțiunilor președintelui ședinței de judecată;
- 18) să renunțe la acțiunea civilă în orice etapă a procesului penal dacă legea permite;
- 19) să-i fie compensate cheltuielile suportate în cauza penală și să i se repare prejudiciul cauzat de acțiunile nelegitime ale organului de urmărire penală sau ale instanței;
- 20) să i se restituie bunurile ridicate de organul de urmărire penală sau de instanță în calitate de mijloace de probă sau prezentate de ea însăși, precum și bunurile ce îi aparțin și au fost ridicate de la persoana care a săvîrșit acțiunea interzisă de legea penală, să primească în original documentele care îi aparțin.

(2) Partea civilă este obligată:

- 1) să se prezinte la citarea organului de urmărire penală sau a instanței judecătorești;
- 2) să asigure numărul de copii de pe cererea de chemare în judecată pentru toate părțile civilmente responsabile participante la proces;

- 3) să prezinte, la solicitarea organului de urmărire penală sau a instanței, obiecte, documente și alte mijloace de probă de care dispune, precum și mostre pentru cercetare comparativă;
- 4) să se supună dispozițiilor legitime ale reprezentantului organului de urmărire penală și ale președintelui ședinței de judecată;
- 5) să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată.

(3) Partea civilă are și alte drepturi și obligații prevăzute de prezentul cod.

(4) Partea civilă poate fi chemată și ascultată în calitate de martor.

(5) Partea civilă își exercită drepturile și obligațiile sale personal sau, după caz, prin reprezentant. Drepturile minorului le exercită reprezentantul lui legal în modul prevăzut de prezentul cod.

**Asociația Femeilor de Carieră Juridică
Centrul de Prevenire a
Traficului de Femei**

Adresa Oficiului Central al CPTF:

Chișinău, str. București, 68

Tel.: (+373 22) 54.65.69; 27.54.62;

Fax: (+373 22) 54.65.44.

Web-site: **www.antitraffic.md**

E-mail: **cptf@antitraffic.md**

Adresele filialelor CPTF:

CPTF Ungheni

str. Națională, 7, of. 606
tel./fax: +373 236 27184
e-mail: cptfu@mtc-un.md

CPTF Bălți

str. Independenței, 1, of. 136
tel./fax: +373 231 23164
e-mail: cptf@mtc-bl.md

CPTF Cahul

str. Ștefan cel Mare, 22
tel./fax: +373 299 25640
e-mail: cptf_cahul@yahoo.com

CPTF Căușeni

str. Ștefan cel Mare, 1/2
tel./fax: +373 243 24291
e-mail: ionoboroceanu@yahoo.com

Această lucrare a fost publicată cu sprijinul

Ambasadei SUA în R. Moldova
și
Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare